

عضویت اجباری در حزب رستاخیز و مشکلات پس از انحلال آن

حسین بهنام

پس از کودتای ۲۸ مرداد و انحلال احزاب دوره مصدق و برقراری اختناق و سانسور و سرکوب شدید، در اواسط دهه ۱۳۳۰ دو حزب وفادار به شاه به نامهای «مردم» به رهبری اسدالله علم و «ملیون» به رهبری منوچهر اقبال ایجاد شدند که به خاطر حرف شنوی از شاه و تملق بیش از اندازه نسبت به او در میان مردم به احزاب «بله» و «بله قربان» مشهور شده بودند. لیکن در سال ۱۳۴۲ این نظام دوحزبی، در عمل به صورت تک حزبی درآمد؛ چرا که حزب ملیون با نام جدید «حزب ایران نوین» تجدید سازمان شد که رهبری آن در ابتدا با حسنعلی منصور و سپس با امیر عباس هویدا، نخست وزیران وقت بود.^۱

اگرچه شاه قبلاً در سخنانی اعلام کرده بود که فقط کشورهای کمونیست و فاشیست هستند که با یک حزب اداره میشوند؛^۲ لیکن به طور ناگهانی در اسفند ۵۳ با عدول از حرف خود و با انحلال دو حزب موجود (مردم و ایران نوین) تاسیس «حزب رستاخیز ملت ایران» را اعلام کرد. شاه اظهار داشت که در آینده دولتی تک حزبی بر سر کار خواهد بود و کسانی که مایل به عضویت در حزب نباشند، می توانند بدون هیچ هزینه‌ای پاسپورت گرفته و از کشور خارج شوند.

به این ترتیب عضویت در این حزب به بسیاری از نمایندگان مجلس شورای ملی و سنا، کارمندان و کارکنان دولت، دانشگاهیان و بسیاری از اقشار دیگر جامعه همچون کارگران و روستاییان و بازاریان تحمیل شد. شرط عضویت در این حزب داشتن ۱۸ سال تمام بود و افراد کمتر از ۱۸ سال عضو وابسته به حساب می آمدند.^۳ به علاوه وفاداری به نظام شاهنشاهی، انقلاب شاه و ملت و قانون اساسی مشروطه سلطنتی، از دیگر شروط اصلی عضویت در این حزب به شمار می رفت.

حزب رستاخیز را می توان راهکاری سیاسی برای تثبیت دیکتاتوری مطلق شاه بر کشور دانست. آنچه آنچنان که

سیاستگذاری در بسیاری از وزارتخانه ها را به کمک ساواک بر عهده گرفت و حکومتی پلیسی ایجاد کرد که در آن عضو نشدن در حزب به منزله جرم تلقی می شد.

این حزب سراسر سال ۵۴ را مشغول ایجاد سازمان سراسری خود در کشور بود. ایجاد سازمانی برای زنان و کنگره ای برای کارگران و چاپ چند نشریه برای اقتشار مختلف عضو در حزب، از فعالیتهای عمده این حزب به شمار می رود. تا پایان سال ۵۴ حدود پنج میلیون نفر در شعبات مختلف حزب در سراسر کشور نام نویسی کردند. این گسترش حزب دو پیامد مهم به همراه داشت:

۱- تشدید سیطره دولت بر طبقه متوسط حقوق بگیر، طبقه کارگر شهری و توده های روستایی.

۲- نفوذ نظام یافته دولت در طبقه متوسط به ویژه بازاریان و تشکیلات مذهبی.^۴

به این ترتیب با دخالت های وسیعی که حزب در کار این طبقات انجام داد، اعتراضات علیه فعالیت آن شروع شد و به تدریج شدت گرفت. عملکرد حزب، اعتراضات شدیدی را نیز در میان علما و روحانیون برانگیخت؛ تا آنجا که حوزه علمیه قم دروس خود را تعطیل کرد و امام خمینی از نجف به تمام مومنین واقعی پیام داد تا از این حزب دوری کنند.

سرانجام کار به جایی رسید که حزب رستاخیز که هدف وجودی آن تحکیم بنیان های حکومت پهلوی بود، به جای به حرکت درآوردن اکثریت مردم در حمایت از رژیم، به مقدار زیادی بر ناراضی ها افزود و انگیزه مردم را برای انقلاب علیه حکومت شاه افزایش داد. آنچنان که حتی خود شاه نیز در اردیبهشت ۵۷ از عملکرد حزب ابراز ناراضی کرد و تأکید نمود که این حزب به اهدافی که او برایش در نظر گرفته بود، دست نیافته است.^۵

با افزایش اعتراضات علیه رژیم شاه و سرعت گرفتن روند انقلاب، دولت شریف امامی روی کار آمد. وی سعی کرد تا با انجام اصلاحاتی، اعتراضات گسترده مردمی را آرام سازد. از این رو وی علاوه بر بعضی اقدامات مانند برگرداندن تاریخ شاهنشاهی به هجری، بستن قمارخانه ها، برداشتن سانسور شدید از مطبوعات و ... صراحتاً اعلام کرد که عضو هیچ حزبی نیست؛ و این در حالی بود که اغلب نمایندگان مجلس و سناتورها و مقامات دولتی اجباراً عضو حزب رستاخیز بودند.

سرانجام در دوم مهر ۵۷، حزب رستاخیز پس از ۴۳ ماه فعالیت، رسماً انحلال خود را اعلام کرد و بدین ترتیب حزبی که گمان میرفت با تاسیس و فعالیت آن موقعیت شاه و رژیم او تحکیم خواهد یافت، خود چند ماه زودتر دچار فروپاشی شد؛ اگرچه تبدیل به عاملی مهم و اثرگذار در سقوط نهایی شاه شده بود.

شرح سند

با توجه به مقدمه ای که گفته شد، در مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی دو سند وجود دارد که یکی مربوط به اوایل تاسیس حزب رستاخیز و دیگری مربوط به مشکلات پس از انحلال آن است. سند اول مربوط به روزهای آغازین تشکیل حزب رستاخیز در اسفند ۵۳ است که در آن گروهی از کارمندان، کارگران و خدمتگزاران مجلس شورای ملی تقاضای پیوستگی به حزب را داشته اند و ناگفته

پیداست که در چنان فضایی که شاه با سخنان تهدید آمیز خود درباره لزوم عضویت افراد جامعه در حزب رستاخیز ایجاد کرده بود چه استقبال بی نظیری! از این حزب شده بود. اما سند دوم^۲ مربوط به دوره پس از انحلال حزب است. توضیح این که در بسیاری از شهرستانها و بخشها، عدهای از کارمندان و کارگران که پیش از تاسیس حزب در جاهای دیگر مشغول به کار بودند، پس از تاسیس حزب و عضویتشان در آن، به خدمت تمام وقت در حزب مشغول شدند و از کارهای خود استعفا دادند. این افراد پس از انحلال حزب بیکار شده و دست یاری به سوی نمایندگان مجلس دراز کرده بودند تا حداقل آنان را به کارهای سابق خودشان بازگردانند. بدین گونه انحلال حزب و بیکاری این افراد در شرایط بحرانی آن روز جامعه ایران، خود به مقدار زیادی بر نارضایتیها از رژیم شاه افزود و باعث تسریع روند سقوط آن گردید.

سند شماره ۱: برگ اول

[مهر برجسته نشان تاج و شیر و خورشید]

[مهر برجسته مجلس شورای ملی]

[تاریخ نامه] ۵۳/۱۲/۱۳

جناب آقای امیر عباس هویدا نخست وزیر و دبیرکل محترم حزب رستاخیز ایران با احترام عین درخواست کارمندان، کارگران و خدمتگزاران مجلس شورای ملی را که [به] وسیله آقای هوشنگ عنقا مدیرکل امور مالی مجلس استدعای پیوستگی به حزب رستاخیز ملی را نموده اند برای مزید استحضار به پیوست ایفاد میدارد. خواهشمند است مقرر فرمایند تقاضای آنان را مورد توجه قرار دهند. با تجدید احترام [با امضای] رئیس مجلس شورای ملی عبدالله ریاضی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱

۴۰۶۵۶

۱۳۰۱/۲۵

صورتی که کپی از آن

(Signature)

جناب آقای امیرعاس مویدا نخست‌وزیر و دبیرکل محترم

حزب رستاخیز ملی ایران

با احترام عین درخواست کارمندان و کارگران و

خد متگزاران مجلس شورای ملی را که وسیله آقای هوشنگ عنقا

مدیرکل هیئت ملی مجلس استند عای پیوستگی به حزب رستاخیز ملی

رانموده اند برای مزید استحضار آنجناب به پیوست ایفاد

میدارد.

خواهشمند است مقرر فرمایند تقاضای آنانرا مورد توجه

قرار دهند.

با تجدید احترام رئیس مجلس شورای ملی

عبدالله ریاضی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

۱۳۰۱/۲۵

سند شماره ۱: برگ دوم

[نشان تاج و شیر و خورشید]

مجلس شورای ملی

مقام رفیع ریاست عالیہ مجلس شورای ملی

با نهایت احترام بعرض میرساند

چون قبول پیشنهاد شاهنشاه آریامهر در مورد سه اصل نظام شاهنشاهی - قانون اساسی و انقلاب سفید شاه و ملت خواسته و آرزوی قلبی همه میهن پرستان واقعی است کلیه کارگران و کارمندان و خدمتگزاران مجلس شورای ملی مجتمعاً به اینجانب مراجعه نموده از آن مقام عظمی استدعا مینمایند پیوستگی آنانرا به حزب رستاخیز ایران به مدیرکل محترم حزب مزبور اعلام و منعکس نمایند. از حضور مبارک تمنی دارد در انجاء مقصود و انجام تقاضای فوق دایر بر پیوستگی اینجانب و کلیه کارکنان مجلس شورای ملی امر به اقدام فرمایند. امر مبارک است. احترامات فائقه را تجدید مینمایند. [با امضای] مدیرکل امور مالی مجلس شورای ملی هوشنگ عنقا [تاریخ] ۵۳/۱۲/۱۲

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مجلس شورای ملی

تاریخ: ۱۳۸۸/۱۲/۱۳

بیت جبهه رستاخیز

چون قبول پیشنهاد آقای لایحه در مدت مهر فضا...
حزب رستاخیز در بین بستن قدرت...
در این مظهر...
۳۳ رستاخیز

در حوضه...
تاریخ: ۱۳۸۸/۱۲/۱۳

پیام بهارستان / ۲۵، ۲۴، ۲۳، ۲۲، ۲۱، ۲۰، ۱۹، ۱۸، ۱۷، ۱۶، ۱۵ / پائیز ۱۳۸۸

سند شماره ۲

[نشان تاج و شیر و خورشید]

مجلس شورای ملی

[تاریخ] ۵۷/۹/۷

جناب آقای دکتر الموتی نایب رئیس محترم مجلس شورای ملی

احتراماً به استحضار عالی میرساند در مراکز شهرستانها و بخش ها عده [ای] به عنوان سرپرست و کارمند در خدمت حزب رستاخیز انجام وظیفه مینمودند و این اشخاص قبلاً در ادارات دولتی و بخش های خصوصی دارای کار بوده و بعلت آمدن به حزب رستاخیز و منحل شدن آن فعلاً بیکار ماند [ه] و بنا بود یا خدمت این اشخاص را بازخرید نمایند یا آنهايي که مایل به کار هستند در ادارات دولتی به کار گمارده شوند. متاسفانه تاکنون نسبت به روشن شدن وضع آنها تصمیمی اتخاذ نگردیده و تصدیق میفرمائید با هزینه سنگین زندگی نمی توانند جوابگوی عائله خود باشند. خواهشمند است به هر نحو که مقتضی است هرچه زودتر تکلیف این گونه اشخاص را چه از لحاظ بازخرید شغل و چه ارجاع کار به آنها روشن فرمایند که عده [ای] دیگر به ناراضیان مملکت اضافه نشود. ضمناً اسامی اشخاصی که به اینجانب مراجعه نموده [اند] با سمت آنها [را] به اطلاع حضرتعالی میرساند - با تقدیم احترام - [با امضای] غلامرضا اعظمی باوندپور نماینده مجلس شورای ملی

۱- عبدالله کیانی کارمند تمام وقت حزب رستاخیز در شهرستان شاه آباد غرب.

۲- علیرضا اعظمی سرپرست حزب رستاخیز بخش گیلان غرب.

۳- فرامرز میهن زاده کارمند حزب رستاخیز نفت شاه و سومار.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

